

Науковий вісник

ІНСТИТУТУ ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНОЇ
ОСВІТИ НАПН УКРАЇНИ.
ПРОФЕСІЙНА ПЕДАГОГІКА

WWW.IVET-UA.SCIENCE

У НОМЕРІ:

Розділ I

Теоретико-методологічні
основи розвитку професійної
освіти і навчання

Розділ II

Методичні засади професійного
навчання майбутніх фахівців

Розділ III

Зарубіжні та історичні аспекти
розвитку професійної
освіти і навчання

№ **14**
2017

Розділ I
ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ
РОЗВИТКУ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ І НАВЧАННЯ

Валентина Радкевич ПРОФЕСІЙНА ОСВІТА І НАВЧАННЯ: ЄВРОПЕЙСЬКИЙ КОНТЕКСТ РОЗВИТКУ	5
Ірина Грабовська ПРОБЛЕМИ ЯКОСТІ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ ТА ТРАНСФОРМАЦІЇ СУСПІЛЬСТВА	15
Людмила Єршова СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ ФАКТОРИ ВПЛИВУ НА РОЗВИТОК ПРОФЕСІЙНОЇ КАР'ЄРИ УЧНІВ ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ	22
Лариса Петренко МЕТОДИ АКТИВНОГО НАВЧАННЯ: НОВІ МОЖЛИВОСТІ ДИСТАНЦІЙНОЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ	30
Євдокія Горбан СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МЕТОДИСТІВ ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ У МІЖКУРСОВИЙ ПЕРІОД ПІДВИЩЕННЯ КВАЛІФІКАЦІЇ	37
Світлана Криштанович ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ СПОРТИВНИХ МЕНЕДЖЕРІВ: НАУКОВІ ПІДХОДИ	44
Олександр Кошук ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ІНЖЕРЕНІВ З МЕХАНІЗАЦІЇ СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА: КОНЦЕПТУАЛЬНИЙ АСПЕКТ.....	51

Розділ II
МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ
ПРОФЕСІЙНОГО НАВЧАННЯ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ

Олександра Бородієнко ВИКОРИСТАННЯ ТЕХНОЛОГІЇ АСЕСМЕНТ-ЦЕНТРІВ ДЛЯ ДІАГНОСТУВАННЯ РІВНІВ РОЗВИНЕНОСТІ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ КЕРІВНИКІВ СТРУКТУРНИХ ПІДРОЗДІЛІВ ПІДПРИЄМСТВ СФЕРИ ЗВ'ЯЗКУ	61
Наталя Кулалаєва ДІАГНОСТИЧНИЙ АНАЛІЗ СТАНУ ГОТОВНОСТІ УЧНІВ ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ ДО ПРОЕКТНОГО НАВЧАННЯ	70
Ліна Короткова ЗМІСТ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ СФЕРИ ПОСЛУГ	79
Андрій Козак СУЧАСНА СТРУКТУРА ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ МАЙСТРІВ РЕСТОРАННОГО ОБСЛУГОВУВАННЯ	86
Михайло Ткаченко НОВІТНІ ПІДХОДИ ДО ФОРМУВАННЯ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ РЕСТОРАННОГО ГОСПОДАРСТВА	93

РОЗДІЛ I

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ РОЗВИТКУ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ І НАВЧАННЯ

УДК 377/378-043.86:339.924 (4)

ПРОФЕСІЙНА ОСВІТА І НАВЧАННЯ: ЄВРОПЕЙСЬКИЙ КОНТЕКСТ РОЗВИТКУ

Валентина Радкевич,
*доктор педагогічних наук, професор,
дійсний член НАПН України,
директор Інституту професійно-технічної
освіти НАПН України*

КЛЮЧОВІ СЛОВА:

професійна освіта і
навчання,
країни
Європейського
Союзу,
дуальна система
професійного
навчання,
професійні школи,
коледжі,
регіональні центри
професійної освіти,
навчальні
підприємства,
законодавство у
сфері професійної
освіти

Реферат

У статті обґрунтовано необхідність здійснення в Україні системних змін в освітній сфері з урахуванням прогресивного досвіду розвитку зарубіжних систем професійної освіти і навчання, зокрема країн Європейського Союзу (ЄС).

Розкрито особливості підготовки учнівської молоді до вибору майбутнього професійного напрямку шляхом профільного навчання, відвідування центрів професійної орієнтації (Нідерланди), отримання профорієнтаційних послуг від бірж праці (Німеччина).

Схарактеризовано методичні основи професійного навчання випускників шкіл і гімназій в дуальній системі, що передбачає одночасне навчання і на виробництві, і в професійних школах Німеччини. Розглянуто критерії, згідно з якими підприємства можуть займатися професійним навчанням (чітко виражений профіль, майстри виробничого навчання з відповідною освітою, кваліфікацією та особистісними якостями, наявність необхідного обладнання, інструментів тощо). Обґрунтовано зміст професійної освіти, сучасні підходи до формування навчальних планів і програм у професійних школах і на виробництві. Наголошено на практичній спрямованості змісту професійного навчання в дуальній системі. Це сприяє розширенню можливостей для працевлаштування випускників закладів професійної освіти у країнах ЄС, навіть в тих, що нещодавно приєдналися до ЄС (Словенія, Угорщина, Румунія, Чехія, Польща, Естонія, Латвія, Литва та ін).

Визначено роль викладачів і майстрів виробничого навчання в організації професійної підготовки кваліфікованих робітників і спеціалістів у професійних школах і на виробництві. Висвітлено їх взаємодію у забезпеченні якості професійної освіти (Німеччина). Проаналізовано законодавство Нідерландів у сфері професійної освіти та освіти дорослих, обґрунтовано моделі навчання «school – based» та «work – based», що використовуються в регіональних центрах професійної освіти. Розкрито гнучкість системи професійної освіти Данії, особливості формування освітніх програм за дуальним принципом. Висвітлено підходи до реалізації програм учнівства в Австрії, Великобританії, Польщі та ін.

Обґрунтовано форми оцінювання результатів навчання студентів у закладах професійної освіти Данії, а також особливості проведення іспитів торгово-промисловими та ремісничими палатами Німеччини. Наголошено на необхідності запровадження в Україні дуальної форми навчання майбутніх фахівців на основі налагодження взаємодії із соціальними партнерами, використання перевіреного в країнах ЄС прогресивного досвіду в сфері професійної освіти.

Постановка проблеми. Євроінтеграційний характер соціально-економічного розвитку нашої країни зумовлює необхідність здійснення системних змін в освітній сфері, зокрема, з урахуванням прогресивного досвіду функціонування систем професійної освіти і навчання в країнах Європейського Союзу (ЄС). На відміну від України, професійна освіта в цих країнах є більш досконалою, гнучкою, доступною, відкритою, інклюзивною, привабливою тощо. Її розвиток ґрунтується на випереджувальному врахуванні потреб виробництва й бізнесу в кваліфікованих

фахівцях, а також на належній фінансовій підтримці з боку державних органів влади і роботодавців, які розуміють це як інвестиції в майбутнє зростання економіки, підвищення продуктивності праці, розширення можливостей для працевлаштування та стійкої зайнятості випускників закладів професійної освіти і дорослого населення.

Ураховуючи те, що професійна освіта і навчання в країнах ЄС відноситься до практичних видів діяльності та курсів, пов'язаних із певним видом професій, її метою є підготовка учнівської молоді до подальшої кар'єри. Відповідно до цього, в Україні теж, згідно з новим Законом «Про освіту» [3], метою професійної освіти є формування та розвиток професійних компетентностей особи, необхідних для професійної діяльності за певною професією у відповідній галузі, забезпечення її конкурентоздатності на ринку праці та мобільності і перспектив кар'єрного зростання впродовж життя. Водночас, реалізація означеної мети можлива за умов створення і запровадження в Україні спеціальних законів «Про професійну освіту», «Про освіту дорослих», в яких будуть розкриті сучасні європейські підходи до підготовки учнівської молоді до динамічно змінного світу праці, а дорослого населення – до безперервного професійного розвитку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню актуальних проблем розвитку систем професійної освіти і навчання в країнах ЄС присвячені праці Н.В. Абашкіної [8], Н.М. Авшенюк [7], Т.М. Десятова [8], Л.П. Пуховської [2] та ін. Різні аспекти реалізації дорожньої карти в країнах ЄС досліджено О.В. Бородієнко [2]. Системи підготовки виробничого персоналу сфери послуг у країнах ЄС проаналізовано в працях Н.В. Креденець [5] та М.І. Пальчук [6]. Питання учнівства в професійній освіті й навчанні країн ЄС розкрито в публікаціях С.О. Леу [4]. Особливості освітнього законодавства Нідерландів висвітлено О.П. Радкевичем [10] та ін. Водночас, залишається відкритою проблема використання прогресивного зарубіжного досвіду підготовки майбутніх фахівців у закладах професійної освіти України.

У зв'язку з цим, актуалізується мета статі – дослідити особливості професійної підготовки фахівців у країнах ЄС для

подальшого врахування їх у розробленні національного законодавства у сфері професійної освіти й освіти дорослих.

Виклад основного матеріалу. Найбільш прогресивною системою професійної освіти й навчання нині можна вважати німецьку. До бажаючих розпочати професійне навчання в цій країні належать, насамперед, випускники гімназій (Gymnasium), а також випускники головної (Hauptschule), реальної (Realschule) комбінованої (Gesamtschule) і середньої (Sekundarschule) шкіл. У цих закладах, окрім загальної освіти, учнівська молодь набуває необхідних знань і вмінь для свідомого вибору майбутньої професії. Метою головної школи є створення умов для здобуття учнівською молоддю базової середньої освіти, зміст якої значно практикоорієнтований і сприяє їхній підготовці до професійної освіти. Під час трудового навчання учнів знайомлять із сучасними виробничими технологіями та готують до вибору майбутнього професійного напрямку. У *реальній* школі молодь здобуває розширену загальну освіту як основу подальшої професійної. Під час навчання забезпечується формування теоретичних і практичних умінь та навичок. Окрім того, викладаються дисципліни наукового спрямування. До особливостей навчання в *комбінованій* школі віднесено підготовку учнівської молоді до вступу в професійний або вищий навчальний заклад. У цій школі можуть навчатися учні з різними здібностями. У зв'язку з цим, для вивчення окремих дисциплін запроваджується базовий і результативний рівень. У *середній* школі учнівська молодь готується до навчання в системі професійної освіти або ж до подальшого навчання в старших класах гімназії (GymnasialeOberstufe), де реалізуються програми профільного навчання. Зміст профільного навчання відображає специфіку виробничого сектора, а також соціокультурного розвитку німецьких земель. Наприклад, у гімназіях землі Гессен профільна підготовка є професійно спрямованою, а в гімназіях Баварії – академічно спрямованою [1, с.5]. Незадовго до завершення профільного навчання учнівську молодь готують до вибору професії, особливо на уроках праці. До програм цієї підготовки входить відвідування центрів професійної орієнтації. Це дає змогу учням

оволодіти інформацією про різні професії. До консультування учнів із вибору майбутнього напрямку професійної діяльності залучаються психологи.

У Нідерландах вибір професійного напрямку розпочинається із сьомого класу. Учні поступово готують до прийняття їхніх перших рішень щодо подальшої освіти та оволодіння професією. У зв'язку з переходом з одного рівня системи освіти на інший, профорієнтаційні послуги надаються двома видами незалежних Центрів професійної орієнтації:

- 47 центрів профорієнтації молоді (Ungdommens Uddannelsesvejledning) працюють у сфері переходу від обов'язкової освіти до програм професійної освіти молоді;

- 7 регіональних центрів профорієнтації (Studievalg) займаються питаннями переходу від програм середньої освіти молоді до програм вищої освіти.

Для розширення знань про галузі економіки до навчальних планів вводиться практика, під час якої учні відвідують різні фірми, підприємства, ознайомлюються зі специфікою виробничих процесів. У виборі майбутньої професії їм допомагають біржі праці. У Німеччині їх діяльність спрямовується на: інформування молоді про професії; проведення індивідуальних або групових консультацій щодо вибору професії; тестування учнівської молоді щодо професійної придатності; сприяння пошуку місць для професійного навчання тощо.

Окрім того, в Нідерландах, згідно з Законом «Про повну загальну середню освіту», передбачено поєднання обов'язкової освіти в загальноосвітній школі й роботи за фахом у старших школах середньої школи, наявність додаткового 13-го класу (за вибором учня), що забезпечує загальну та професійну освіту, навчання на основі часткової зайнятості; функціонування центрів професійної освіти й підготовки. Після завершення школи випускники можуть піти двома шляхами: навчання в університеті, або отримання професійної освіти (для цього необхідно вчитися чотири роки) [10].

Більшість випускників означених шкіл і гімназій продовжують навчання в дуальній системі, що передбачає одночасне навчання на виробництві та в професійних школах. Термін «дуальне навчання» відображає

специфічну конституційно-правову ситуацію в Німеччині. Йдеться про те, що відповідальність за професійне навчання на підприємствах несе Федеральний Уряд, а в професійних школах – Федеральні землі. Тобто, відповідальність за якість професійного навчання в рамках дуальної системи покладена одночасно на підприємства та професійні школи. Однак основну відповідальність все ж несуть підприємства, які самі вирішують, чи будуть вони брати учнів на навчання. Тому лише кожне п'яте підприємство Німеччини займається навчанням на виробництві. Кожне друге, що використовує ручну працю, набирає учнів для навчання більше, ніж промислові та торговельні підприємства; 2/3 учнів навчаються на великих і середніх підприємствах. Навчання ремеслу в кожному окремому випадку залежить від самої професії та розміру підприємства. На великих підприємствах процес навчання є більш систематизованим і здійснюється викладачами й майстрами виробничого навчання у спеціально обладнаних майстернях. На невеликих, навпаки, професійне навчання кваліфікованих робітників здійснюється або керівником підприємства, або його співробітниками. Варто зауважити, що професійним навчанням можуть займатися ті підприємства, які відповідають вимогам, установленим Законом Німеччини «Про професійну освіту» (Berufsbildungsgesetz) [12]. Зокрема, підприємства повинні мати:

- чітко виражений профіль (промислове підприємство, державна установа або підприємство, що спеціалізуються на веденні домашнього господарства);

- обладнання, станки, інструменти, апарати, прилади, відповідні засоби для офісу або магазину; розроблені правила техніки безпеки;

- кількість учнів пропорційна кількості місць на виробництві або зайнятому кваліфікованому персоналу;

- майстрів із відповідними особистісними та професійними якостями, які дають їм змогу здійснювати професійне навчання. Тобто, до професійного навчання можуть допускатися особи, які мають

спеціалізовану вищу освіту й володіють професійно-педагогічними знаннями.

Для багатьох підприємств метою підготовки своїх учнів є забезпечення поєднання первинної професійної підготовки з практичною роботою. Адже під час навчання на робочому місці учні набувають досвіду, необхідного для майбутньої професійної діяльності. Під час відбору учнів на навчання в умовах дуальної системи підприємства враховують категорію школи, яку закінчив абітурієнт, його оцінки в атестаті та поведінку. Окрім того, перевага надається тим абітурієнтам, родичі яких є співробітниками даного підприємства. Це свідчить про формування професійних династій.

Партнером підприємств у професійному навчанні майбутніх фахівців у дуальній системі є професійні школи, які надають загальні та професійні знання з урахуванням виробничих вимог підприємств. Професійні школи є обов'язковими державними закладами із заняттями впродовж неповного робочого тижня або неповного робочого дня. Групи формуються з однієї професії, а також з подібних професій (якщо кількість учнів недостатня). В особливих випадках в одній групі можуть навчатися учні з різних професій. Навчальний план професійної школи охоплює 60% навчального часу для проведення занять із спеціальності і 40% – для загальноосвітніх предметів. Теоретичні заняття проводяться раз чи двічі на тиждень або ж циклами. Поряд із спеціальними предметами (економіка й організація виробництва, електротехніка, креслення) професійна школа надає знання з іноземної мови, суспільствознавства тощо. Тобто, професійна школа покликана розширювати й доповнювати зміст навчання на виробництві, яке більшою мірою орієнтоване на формування в молоді конкретних практичних знань і здібностей, професійну гнучкість, готовність до вдосконалення знань і підвищення кваліфікації.

Формування змісту професійної освіти відбувається з урахуванням вимог до кваліфікацій, що постійно змінюються. Окрім того, підприємства, що здійснюють професійне навчання мають можливість оновлювати зміст у відповідності до техніко-технологічних змін у галузях економіки. Зміст навчання на першому курсі передбачає

вивчення загальнопрофесійних знань і вмінь, що охоплюють усю сферу професії. На другому й третьому роках здійснюється спеціалізована підготовка. Не менш важливою умовою формування змісту навчання в дуальній системі є забезпечення професійної мобільності фахівців у межах країн ЄС, навіть у країнах Східної Європи, які нещодавно приєдналися до ЄС (наприклад: Словенія, Угорщина, Естонія, Литва, Латвія, Румунія, Чехія, Польща).

У професійних школах широко використовуються інноваційні методи професійного навчання, які розвивають у майбутніх фахівців здатність до самостійних дій (виконання проєктів). Під час проєктної діяльності учні самостійно опрацьовують складні виробничі завдання. Часто проєктна робота виконується в групі. Це сприяє оволодінню учнями не тільки професійними компетенціями, але й ключовими (вміння розв'язувати проблеми, комунікабельність, самостійність тощо).

Провідну роль у дуальній системі професійного навчання відіграють майстри виробничого навчання, які, згідно з Положенням про організацію професійної підготовки, несуть відповідальність за її якість. Їх головне завдання на підприємстві – дати учням спеціальну практичну підготовку з конкретної професії. Спочатку вони навчають учнів основам професії. Після цього перед ними ставлять більш складні завдання і слідкують за якістю їх виконання. Складність завдань залежить від того, на якому курсі учні навчаються. Наприкінці другого року для перевірки теоретичних знань відбувається іспит, що дає право далі продовжити навчання. На третьому році навчання учні можуть самостійно виготовлювати складні вироби. Таким чином, вони ефективніше ознайомлюються з економічною й соціальною структурою виробництва, формують самостійність і відповідальність за доручену справу. Окрім того, майстри виробничого навчання мають право звільняти учнів від виконання практичних завдань для відвідування ними занять у професійній школі і складання іспитів.

Викладачі професійних шкіл часто узгоджують свої дії з майстрами підприємств. Це пов'язано з навчанням майбутніх фахівців з інтегрованих професій (механік, електронщик, автомеханік). Під час таких

зустрічей обговорюються питання успішності учнів, їхньої поведінки та підготовки до іспитів. Окрім того, узгоджуються програми навчання на виробництві та в професійній школі. Викладачі професійних шкіл є також членами комісій з питань професійної освіти (з погоджувальним голосом) та екзаменаційних комісій (з правом голосу) компетентних інстанцій.

У Нідерландах, згідно з Законом «Про професійну освіту та освіту дорослих», професійна освіта здобувається в регіональних центрах професійного навчання на основі комбінування навчання з професійними заняттями на виробництві [10]. Існують дві моделі навчання: а) «school – based» (шкільна освіта – 60%, практичне навчання – 40%); б) «work – based» (практичне навчання – 80%, шкільна освіта – 20%). Професійна підготовка майбутніх кваліфікованих фахівців здійснюється у 42-х регіональних центрах професійного навчання (у найбільшому з них навчається 35 тис. студентів), 12-и аграрних професійних коледжах, 18-и спеціалізованих професійних школах.

Важливою особливістю обох моделей є навчання на робочому місці. Йдеться про виробничу практику, включену до навчального процесу освітнього закладу, або «учнівство» на виробництві. Для кожного студента призначається керівник, який консультує його під час навчання на робочому місці. В обох випадках основну відповідальність за якість професійної освіти несуть навчальні заклади. Навчальні програми створюються з урахуванням орієнтації на регіональний ринок праці, дотримання обов'язкової кількості годин практичної підготовки на підприємстві та навчання в закладі.

Зазначимо, що навчальні заклади не дотримуються загальних обов'язкових стандартів. Вони мають право на вільний вибір педагогічних технологій та методик професійного навчання. Тривалість навчання в закладах професійної освіти не перевищує трьох років. У Нідерландах функціонує близько 100 навчальних закладів приватної форми власності, в яких навчається майже 35 000 студентів. В Австрії програма учнівства триває від двох до чотирьох років. Учні проводять один-два дні на

тиждень у навчальному закладі, а решту навчального часу – на підприємстві (80%). Систему професійної освіти в Польщі теж іноді називають «учнівством» через наявність компонента навчання на робочому місці (три-чотири тижні на рік у літній період) [11]. Як і в інших країнах, у Великобританії значна кількість молоді (чверть мільйона) навчається в системі учнівства. Вони поєднують роботу з навчанням, отримуючи певний кваліфікаційний рівень на роботі або в навчальних центрах чи коледжах [7].

Професійна підготовка майбутніх фахівців у Фінляндії розпочинається після завершення обов'язкової загальноосвітньої дев'ятирічної школи шляхом переходу на другий ступінь загальноосвітньої середньої освіти і може здійснюватися за різними освітніми програмами, які дають змогу отримати професійну кваліфікацію. Трирічна середня професійна освіта дає право вступу на університетські програми [6].

Незважаючи на гнучкість системи професійної освіти Данії, самостійність коледжів і студентів у розробці та виборі програм професійної освіти, загальним результатом є обов'язкове здобуття професійних кваліфікацій, визначених на національному рівні. Майже всі програми організовані за дуальним принципом, який, з одного боку, є педагогічним, тому що передбачає педагогічне планування професійних програм, а, з іншого – організаційно-інституційним, оскільки завдяки йому зростає співробітництво коледжів і підприємств у процесі спільної діяльності у сфері професійної підготовки майбутніх фахівців. Близько 80% студентів, які здобувають професійну кваліфікацію, знаходять своє місце на ринку праці протягом року, що є показником ефективно діючої системи професійної освіти.

У Данії існує два шляхи здобуття професійної освіти: у професійному коледжі і на підприємстві. У першому випадку професійна освіта складається з базового та основного курсів і здійснюється на базі професійних коледжів і підприємств.

Програми професійної освіти тривають від 18 місяців до 5,5 років. За змістом вони розподіляються на дві частини: базовий курс

(широкий за змістом) та основний курс (спеціалізація з будь-якої професії чи ремесла).

Тривалість базового курсу гнучка (від 20 до 25 тижнів) і залежить від попередніх кваліфікацій кожного студента, після чого він переходить на основний курс, що базується на принципі чергування навчання в навчальному закладі та на підприємстві. Таке навчання зазвичай триває від 3 до 3,5 років, але для окремих програм може бути коротшим чи довшим [9].

Базові курси завершуються проектом, який складає основу зовнішнього іспиту. Цей іспит є оцінюванням навчальних досягнень студентів і підставою для отримання сертифіката, в якому документально підтверджено предмети та рівні, яких вони досягли. Сертифікат дає змогу студентам переходити до програм основного курсу. Для цього вони мають заключити контракт із компанією з навчання, аби бути допущеними до основної програми. Коли немає очікуваних місць із бажаної програми, студентам пропонується прийом до іншої основної програми, де є місця.

Основні програми охоплюють етапи і спеціалізації. Це дає змогу студентам залишати коледж, не завершивши основну програму в повному обсязі, а здобувши часткову кваліфікацію, та вийти на ринок праці. Водночас, студенти мають право повернутися до програми пізніше і продовжити навчання з того місця, де вони зупинилися, щоб здобути додаткові кваліфікації відповідно до основної програми. Спеціалізації, водночас, поділяють основні програми на галузі, кожна з яких надає більш конкретні компетенції, спрямовані на відповідну сферу професійної діяльності.

Навчання на базі професійного коледжу за основними програмами охоплює чотири види дисциплін:

– загальноосвітні предмети, в тому числі англійська, математика, данська мова та ін. Зміст цих предметів професійно спрямований, наприклад: математика фокусується на сфері, притаманній для конкретного профілю фахівця;

– галузеві дисципліни орієнтовані на галузі економіки, наприклад, вони можуть включати такі предмети, як: матеріалознавство, інструменти, основи технічного креслення;

– спеціалізовані дисципліни ґрунтуються на галузевих дисциплінах, але більш спрямовані на підготовку до виконання конкретних виробничих функцій;

– факультативні дисципліни дають можливість студентам оволодіти додатковими професійними компетенціями, що сприяють виходу на ринок праці, або компетенціями, що забезпечують доступ до подальшої освіти. Наприклад, компетенції із загальноосвітніх предметів на більш високому рівні [13].

Під час навчання за основними програмами студенти часто працюють над проектами, де від них очікується застосування вивченого матеріалу з різних предметів, поєднання загальних і спеціальних компетенцій.

Для тих, хто навчається на підприємствах, проводяться спеціальні практичні курси галузевої спрямованості. Метою цих курсів є оволодіння виробничими технологіями, що застосовуються на підприємствах. Зокрема, учнівська молодь вчиться виконувати складні завдання в реальних виробничих умовах, що впливає на підвищення їхньої самостійності, відповідальності за якість виконання практичних завдань. Окрім того, під час професійного навчання на виробництві в учнів розвиваються особистісні якості та соціальні навички. Йдеться про здатність працювати в команді, досягати спільної мети тощо. Це дає змогу прискорювати перехід від світу учнівства до світу праці, на відміну від традиційної системи професійної освіти.

В основних програмах коледжів Данії існують різні форми оцінювання результатів навчання: усні та письмові іспити; теоретична та практична роботи над проектом тощо. Форма оцінювання може відрізнитися в різних програмах. Наприклад, іспити з конкретних дисциплін (англійська або математика), або оцінювання здібностей студентів у поєднанні зі сформованими навичками, компетенціями та знаннями. Для їх перевірки учні самостійно виконують пробні роботи.

Випускний іспит, відбувається наприкінці навчання і відрізняється залежно від програми. У деяких випадках він повністю складається з іспиту на базі коледжу, а в інших – тільки тестування майбутніх кваліфікованих фахівців, яке проводить місцевий комітет національної торгівлі.

Місцевий профспілковий комітет призначає зовнішніх екзаменаторів. Здебільшого два зовнішні екзаменатора оцінюють окремих студентів спільно з викладачем. Зміст іспитів розробляється професійним коледжем за порадою Комітетів національної торгівлі. Наприкінці навчання компанія видає сертифікат, який засвідчує досягнення студентів.

У Німеччині випускні іспити проводяться компетентними органами, як правило, торгово-промисловими або ремісничими палатами. До іспиту допускаються ті учні, які повністю виконали програму навчального курсу, склали проміжні іспити, регулярно заповнювали залікові книжки, щоденники. Для проведення іспиту компетентні органи висилають підприємству формуляр-замовлення. Учні і підприємству потрібно його підписати й відправити назад. Випускний іспит передбачає письмову і практичну частини. Їх виконання має довести екзаменаторам, що учні успішно засвоїли навчальний матеріал. Зауважимо, що правила проведення іспитів закріплені Законом про професійну освіту [12]. Зазначимо, що близько 10% учнів не складають іспитів, але отримують право на дві перездачі. Після успішного складання іспиту випускникам присвоюється звання «підмайстер», а в промисловості – «кваліфікований робітник» і видаються свідоцтва з боку компетентних органів, професійної школи, підприємства. Це дає їм право продовжувати навчання для отримання звання «майстер» або «технік».

Після завершення навчання не всіх випускників зараховують до штату підприємства. Це залежить від наявності потреби підприємств у кваліфікованих робітниках. Зарахування на роботу регулюється трудовим договором. З іншого боку, підприємства беруть на роботу фахівців, які отримали професійну освіту на інших підприємствах.

На основі викладеного можна дійти висновку, що професійна освіта майбутніх фахівців у країнах ЄС є важливою основою успішної побудови ними професійної кар'єри, розширення можливостей для працевлаштування.

Для модернізації національної системи професійної освіти й навчання цінним є досвід підготовки кваліфікованих фахівців у країнах ЄС, особливо з питань реалізації дуальної форми професійного навчання, яка, згідно з Законом України «Про освіту» [3], може використовуватися закладами професійної освіти у співпраці з роботодавцями. Це, на думку дослідників Інституту професійно-технічної освіти НАПН України [2], сприятиме залученню стейкхолдерів до управління професійною освітою і навчання з метою гарантування відповідності кваліфікацій існуючим вимогам ринку праці, створення стимулюючих моделей фінансування професійної освіти й навчання, що передбачають механізм спільного несення витрат соціальними партнерами та є прямим стимулом до покращення якості надання освітніх послуг.

Література

1. Авраменко М.М. Профільне навчання в середній школі Федеративної Республіки Німеччини / Мирослава Миколаївна Авраменко : автореф. дис. на зд. наук. ступ. к.п.н. зі спец. 13.01.01 – загальна педагогіка та теорія педагогіки. Інститут педагогіки НАПН України. – К., 2007. – 20 с.
2. Бородієнко О. Дорожня карта професійної освіти і навчання в країнах Європейського Союзу / О. Бородієнко, Л. Пуховська, О. Радкевич, С. Леу // Науковий вісник Інституту професійно-технічної освіти НАПН України. Професійна педагогіка: зб. наук. праць. – 2017. – Вип.13. – С. 129-138.
3. Закон України «Про освіту» / Урядовий кур'єр. – №186. – 4 жовт. 2017р. – С. 9-19.
4. Леу С.О. Учніство в професійній освіті й навчанні країн ЄС / С.О. Леу // Науковий вісник Інституту професійно-технічної освіти НАПН України. Професійна педагогіка : зб.наук.праць. – 2016. – Вип. 12. – С. 116-127.
5. Креденець Надія. Формування політики соціального партнерства у професійній підготовці фахівців сфери послуг у Німеччині та Австрії / Н. Креденець // Порівняльна професійна педагогіка: науковий журнал. – 2016. – Вип.6 (4). – С.92-99.

6. Пальчук М. И. Системы подготовки производственного персонала сферы услуг в странах Европейского Союза: тенденции и перспективы развития: монография / Марина Ивановна Пальчук; под редакцией Н.Г. Ничкало. – Киев: Комунальне підприємство Київської обласної Ради «Квадрат», 2015. – 480 с.
7. Професійна освіта і підготовка у Великій Британії: відповідність світовим стандартам: [наукове видання / Н.М. Авшенюк, Л.І. Голуб, Т.В. Красько, Т.С. П'ятакова]; за ред. Н.М. Авшенюк. – К.: КНУБА, 2010. – 76 с.
8. Професійна освіта в зарубіжних країнах: порівняльний аналіз / Н.В. Абашкіна, О.І. Авксентьєва, Т.М. Десятов та ін. [монографія] /. – Черкаси : Вибір 2000. – 322 с.
9. Сьюрен Бо Полсен, Крістіане Еберхардт. Навчання на робочому місці. Учнітво в європейському контексті [Інформаційно-рекомендаційні матеріали]. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://eeas.europa.eu/delegations/ukraine>.
10. Radkevych Olexandr. Legislative ensuring education and professional training in the Netherlands / O. Radkevych // Науковий вісник Інститут професійно-технічної освіти НАПН України. Професійна педагогіка : зб.наук.праць. – 2016. – Вип. 12. – С. 127-135.
11. «Apprenticeship supply in the Member States of the European Union», European Union, 2012 / «Пропозиція у сфері учнівства в країнах – членах Європейського Союзу», Європейський Союз, 2012. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://ec.europa.eu/education/apprenticeship/doc/concept_en.pdf.
12. Berufsbildungsgesetz / Bundesministerium der Justiz und für Verbraucher schutz. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.gesetze-im-internetde/bbig_2005
13. Work – Based Learning in Europe – Practices and Policy Pointers. European Commission. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://ec.europa.eu/education/litelong-learning-policy/doc/work-based-learning-in-Europe_en.pdf.p.36

Реферат

Профессиональное образование и обучение: европейский контекст развития

Валентина Радкевич,
доктор педагогических наук, профессор,
действительный член НАПН Украины,
директор Института профессионально-технического
образования НАПН Украины

КЛЮЧЕВЫЕ СЛОВА:

профессиональное образование и обучение, страны Европейского Союза, дуальная система профессионального обучения, профессиональные школы, колледжи, региональные центры профессионального образования; учебные предприятия;

В статье обоснована необходимость проведения в Украине системных изменений в образовательной сфере с учётом прогрессивного опыта развития зарубежных систем профессионального образования и обучения, в частности стран Европейского Союза (ЕС). Раскрыты особенности подготовки учащейся молодёжи, касающиеся выбора будущего профессионального направления путём профильного обучения, посещения центров профессиональной ориентации (Нидерланды), получения профориентационных услуг от бирж труда (Германия). Охарактеризованы методические основы профессионального обучения выпускников школ и гимназий в дуальной системе, которая предусматривает одновременное обучение и на производстве, и в профессиональных школах Германии. Рассмотрены критерии, согласно которым предприятия могут заниматься профессиональным обучением (чётко выраженный профиль, наличие необходимого оборудования, инструментов, мастеров производственного обучения с соответствующим образованием, квалификацией, личностными качествами и т.д.). Обосновано содержание профессионального образования, современные подходы к формированию учебных планов и программ в профессиональных школах и на производстве. Акцентировано внимание на

законодавче
ство в
сфері
професійного
образования

практической направленности содержания профессионального обучения в дуальной системе. Это способствует расширению возможностей для трудоустройства выпускников заведений профессионального образования в странах ЕС, даже тех, которые недавно присоединились к ЕС (Словения, Венгрия, Румыния, Чехия, Польша, Эстония, Латвия, Литва и др).

Показана роль преподавателей и мастеров производственного обучения в организации профессиональной подготовки квалифицированных рабочих и специалистов в профессиональных школах и на производстве. Освещены подходы к реализации их взаимодействия в сфере обеспечения качества профессионального образования (Германия). Проведён анализ законодательства Нидерландов в сфере профессионального образования и образования взрослых, обоснованы модели обучения «school – based», «work – based», которые используются в региональных центрах профессионального образования. Раскрыто гибкость системы профессионального образования Дании, особенности формирования образовательных программ согласно дуальному принципу. Освещены подходы к реализации программ ученичества в Австрии, Великобритании, Польше и т.д. Обоснованы формы оценивания результатов обучения студентов заведений профессионального образования в Дании, а также особенности проведения экзаменов торгово-промышленными и ремесленными палатами Германии. Сделан вывод о необходимости внедрения в Украине дуальной формы обучения будущих специалистов на основе обеспечения взаимодействия с социальными партнёрами, использования апробированного в странах ЕС прогрессивного опыта в сфере профессионального образования.

Abstract

Vocational education and training: European development context

Valentyna Radkevych,

*Doctor of pedagogical science, Professor, Member of NAPS of Ukraine
Director of the Institute of vocational education and training of NAPS of Ukraine*

KEY WORDS:

vocational education and training, EU countries, dual system, vocational schools, colleges, regional centers of vocational education, training enterprises, VET sector legislation

The article substantiates the necessity to conduct systematic changes in the educational sphere in Ukraine taking into account the progressive experience of foreign VET systems development, in particular the European Union (EU) countries. The peculiarities of young students' training concerning the choice of their future vocational direction by way of profile training, visits to vocational guidance centers (the Netherlands), and the provision of career guidance services at employment agencies (Germany) are revealed. The methodological foundations of vocational training for school and gymnasiums leavers in the dual system are described. Within that system the training is provided simultaneously both in industry and in professional schools in Germany. The criteria of enterprises' engagement in professional training (clearly defined profile, availability of necessary equipment, tools, masters of industrial training with appropriate education, qualifications, personal qualities, etc.) are envisaged. The content of professional education is substantiated, modern approaches to curricula and programs design in vocational schools and at enterprises are substantiated. The attention is focused on content practical orientation of VET in the dual system. It widens VET graduates' employment opportunities in the EU countries, even those that have recently joined the EU (Slovenia, Hungary, Romania, Czech Republic, Poland, Estonia, Latvia, Lithuania, etc.).

The teachers' and of industrial training masters' organizing role in VET for skilled workers and specialists in vocational schools and at work is characterized. Their interaction approaches for ensuring VET quality (Germany) are highlighted. The analysis of VET and adults' education sectors legislation in the Netherlands has been carried out, thus the "school-based", "work-based" training models that

are used in regional vocational education centers are grounded. The Denmark's VET system's flexibility, specific features of training programs design and development under the dual principle are revealed. The implementation approaches of apprenticeship programs in Austria, Great Britain, Poland, etc. are highlighted. Learning outcomes of evaluation forms for VET students in Denmark, as well as peculiarities of conducting examinations by German commercial and industrial Chambers are substantiated. The conclusion is made that it is necessary to introduce a dual form for future specialists training in Ukraine on the basis of ensuring interaction with social partners, using the EU countries' progressive experience in VET field..

References

1. Avramenko M.M. Profilne navchannia v serednii shkoli Federatyvnoi Respubliki Nimechchyny / Myroslava Mykolaivna Avramenko : avtoref. dys. na zd. nauk. stup. k.p.n. zi spets. 13.01.01 – zahalna pedahohika ta teorii pedahohiky. Instytut pedahohiky NAPN Ukrainy. – K., 2007. – 20 s.
2. Borodienko O. Dorozhnia karta profesiinoi osvity i navchannia v krainakh Yevropeiskoho Soiuzu / O. Borodienko, L. Pukhovska, O. Radkevych, S. Leu // Naukovyi visnyk Instytutu profesiino-tekhnicnoi osvity NAPN Ukrainy. Profesiina pedahohika: zb. nauk. prats. – 2017. – Vyp. 13. – S. 129-138.
3. Zakon Ukrainy «Pro osvitu» / Uriadovi kur'ier. – №186, 4 zhovt. 2017r. – S.9-19.
4. Leu S.O. Uchnivstvo v profesiinii osviti i navchanni krain YeS / S. O. Leu // Naukovyi visnyk Instytutu profesiino-tekhnicnoi osvity NAPN Ukrainy. Profesiina pedahohika : zb.nauk.prats. – 2016. – Vyp. 12. – S. 116-127
5. Krednets Nadiia. Formuvannia polityky sotsialnoho partnerstva u profesiinii pidhotovtsi fakhivtsiv sfery posluh u Nimechchyni ta Avstrii / N. Krednets // Porivnialna profesiina pedahohika: naukovyi zhurnal. – 2016. – Vyp.6 (4). – S. 92-99.
6. Palchuk M. Y. Systemy podhotovky proyzvodstvennoho personala sfery usluh v stranakh Evropeiskoho Soiuzu: tendentsyy y perspektyvy razvytyia: monohrafiya / Maryna Yvanovna Palchuk; pod redaktsyei N.H. Nychkalo. – Kyev: Komunalne pidpriemstvo Kyivskoi oblasnoi Rady «Kvadrat», 2015. – 480 s.
7. Profesiina osvita i pidhotovka u Velykii Brytanii: vidpovidnist svitovym standartam: [naukove vydannia/ N.M. Avsheniuk, L.I. Holub, T.V. Krasko, T.S. P'iatakova]; za red. N.M. Avsheniuk. – K. : KNUBA, 2010. – 76 s.
8. Profesiina osvita v zarubizhnykh krainakh: porivnialnyi analiz / N.V. Abashkina, O.I. Avksentieva, T.M. Desiatov ta in. [monohrafiia] /. – Cherkasy : Vybiry, 2000. – 322 s.
9. Siuren Bo Polsen, Kristiane Eberhardt. Navchannia na robochomu misti. Uchnivstvo v yevropeiskomu konteksti [Informatsino-rekomendatsiini materialy]. – [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: <http://eeas.europa.eu/delegations/ukraine>.
10. Radkevych Olexandr. Legislative ensuring education and professional training in the Netherlands / O. Radkevych // Naukovyi visnyk Instytutu profesiino-tekhnicnoi osvity NAPN Ukrainy. Profesiina pedahohika : zb.nauk.prats. – 2016. – Vyp. 12. – S. 127-135.
11. «Apprenticeship supply in the Member States of the European Union», European Union, 2012 / «Propozytsiia u sferi uchnivstva v krainakh – chlenakh Yevropeiskoho Soiuzu», Yevropeyskyi Soiuz, 2012. – [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: http://ec.europa.eu/education/apprenticeship/doc/concept_en.pdf.
12. Berufsbildungsgesetz / Bundesministerium der Justiz und für Verbraucher schutz. – [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: https://www.gesetze-im-internetde/bbig_2005.
13. Work – Based Learning in Europe – Practices and Policy Pointers. European Commission. – [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: http://ec.europa.eu/education/litelong-learning-policy/doc/work-based-learning-in-Europe_en.pdf.